

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה
החשובה ורודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 958

מסכת סנהדרין ע"ז - פ"ג ♦ פרה א', א' - ב', א'

בס"ד, י"א תשרי תשע"ח

השבוע בגליון

- ♦ בחורי ישראל שגוייסו בכפיה לצבא הרוסי
- ♦ יהודי שנכרי כפה עליו לעשות מלאכה בשבת
- ♦ סכין ואקדח בבית הכנסת
- ♦ סכין שחייב בכיסוי ראש

- ♦ "להדליק נר של חנוכה"
- ♦ כיצד מדליקים נרות חנוכה במתקני זכוכית?
- ♦ מדוע אסור להדליק חשמל בשבת?
- ♦ הגדרתו ההלכתית של אדם "טריפה"

דבר העורך

התורה - המזון הרוחני של האדם

בכל יום אומרים אנו בתפילת ערבית "כי הם חיינו". התורה היא אור החיים, והיא מהווה את עצם מהות חיינו של היהודי. אף אם יקיים האדם את כל מצוות התורה לא די לו בזאת לקיומו הרוחני, אלא זקוק הוא עדיין להגות בתורה כדי לשמור על חיינו הרוחניים. דבר זה ניתן ללמוד מהמעשה שלפנינו:

הקהל לא האמין למראה עיניו. זה למעלה מעשרים שעות עומד לו אדם זה על רגליו ואינו מרפה מתחנונו. נדמה שמרגע לרגע כוחו מתגבר, ותפילותיו בוקעות מליבו בקול רם וחזק אף יותר מהשעה שהתחיל.

הוא לא היה מוכר לאיש, מעולם לא ראו אותו בעיירה ירוסלב ולא היה אדם שידע מאין הוא בא. עם כניסת היום הקדוש הוא הגיע לבית הכנסת, אפוף אימה ויראה מפחד ה' ומהדר גאונו, ועד מהרה מצאורו עובר לפני התיבה בתפילת "כל נדרי". לאיש לא היה זמן לברר אם הגבאי שלחו להתפלל או שמא ניגש אל התיבה מעצמו. מאחר שהכל הלכו שבי אחר קולו הערב שהשתפך כצלילים ערבים "על דעת המקום ועל דעת הקהל". קדושה נסוכה בקולו החזק כקול ארי שואג, ומתחטא כקולו של תינוק בן יומו. הקהל התעורר בעצמה, וכשסיימו את תפילת כל נדרי לא נטש בעל התפילה את מקומו לפני התיבה, והמשיך להתפלל ערבית כשכל הציבור חשים בקדושה עילאית המתפשטת בחלל בית הכנסת.

אחר תפילת ערבית חשבו כולם כי הלך הנסתר יעזוב את מקומו לפני העמוד וישב לנוח, אך להפתעתם אין הצדיק נוטש את מקומו, ונדמה שבעוד רגע נשמלו תעלה בלהב הקדושה ותינתק

דף ע"ב/זר חץ ותריס ביזו "להדליק נר של חנוכה"

מפתיע לגלות, כי סוגייתנו משמשת כמקור למשא ומתן הלכתי מרתק בהלכות הדלקת נר חנוכה. נפסק להלכה ("שולחן ערוך" או"ח סי' תרע"ה סעי' א'), כי בנרות חנוכה "הדלקה עושה מצווה". היינו, המצווה אינה מתקיימת בבעירת הנרות, כי אם בפעולת ההדלקה, וכפי שמוכח מנוסח הברכה **"להדליק נר של חנוכה"** ("משנה ברורה" שם ס"ק א'). אלא, שיש צורך בהדלקה שמכוחה הנרות יבערו זמן מסויים. לפיכך, אדם שהדליק נרות חנוכה ולפתע הם כבו, יצא ידי חובת המצווה, שהרי הוא הדליק את הנרות באופן, שהם היו אמורים לבעור זמן מסויים, כנדרש. אולם, אדם שהדליק נרות חנוכה במקום חשוף לרוחות עזות אשר כיבו את האש, לא יצא ידי חובה, משום שמלכתחילה לא היתה זו הדלקה ראויה.

כיצד מדליקים נרות חנוכה במתקני זכוכית? כל אדם המדליק נרות חנוכה במתקן המיוחד להם, יודע, כי אם מיד לאחר ההדלקה הוא לא ימהר להגיף את חלון הזכוכית, יכבו הנרות מן הרוח החורפית המנשבת בימים סגריריים אלו. ואם כן, למרות שהמדליק מתכוון לסגור את החלון מיד בסיום ההדלקה, לכאורה אין זו הדלקה ראויה, שהרי בשעת ההדלקה היה החלון פתוח ואין הנרות עשויים לדלוק כראוי במצב זה. עלינו איפוא, להכריע, אם כוונת המדליק לסגור את החלון מיד בתום פעולת ההדלקה מקנה לפעולתו תוקף של הדלקה ראויה. הבה נעיין בסוגייתנו.

סוגייתנו קובעת, כי היורה חץ אל מול תריס, ובא אדם אחר וסילק תריס זה, וכתוצאה מכך נהרג אדם שעמד מאחורי התריס, הן זורק החץ והן מסיר התריס פטורים. בשונה מן המאמר הקודם שבו התייחסנו למסיר התריס, במאמר זה נתייחס לזורק החץ, אשר בסוגייתנו נקבע כי הוא פטור, גם אם הסרת התריס תוכננה מראש, היינו, שבזמן יריית החץ הוא ידע, כי חבירו עומד להסיר את התריס. הרי לנו, שאין לצרף כוונה למעשה, אלא יש לדון את המעשה לגופו. ומאחר שיורה החץ כיוון אותו לעבר התריס, הוא אינו נחשב כרוצח בידיים ואינו מתחייב במיתת בית דין.

מעתה, לכאורה, גם המדליק נרות חנוכה בעת שחלון בית החנוכה פתוח, אינו יוצא ידי חובה, שהרי הרוח עלולה לכבות את הנרות, ואין לצרף למעשהו את כוונתו לסגור את החלון מיד לאחר ההדלקה. אכן, המהר"ל דיסקין זצ"ל חשש לכך, והדליק נרות חנוכה בבית חנוכה סגור, כאשר פעולת הדלקה נעשתה על ידי השחלת נר ארוך דרך אחד מחרכי בית המנורה ("מקראי קודש", חנוכה סי' ז').

צעילוי נשמת

מרת **לאה נוימן** ע"ה
ב"ר אברהם יהודה ז"ל
נלב"ע י"א בתשרי תשמ"א

תנצב"ה

הנוצחה ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

אמנו מרת **פעסל רעכל וורנר** ע"ה
ב"ר אברהם יעקב ז"ל
נלב"ע י"א בתשרי תשנ"ז

תנצב"ה

הנוצחה ע"י משפחת **וורנר** שיחיו - אנטוורפן

צעילוי נשמת

הר"ר **צבי ארליך** ז"ל
ב"ר אהרן ז"ל
נלב"ע י"ב בתשרי ה'תש"ם

תנצב"ה

הנוצחה ע"י בנו ידידנו
הר"ר **טוביה ארליך** ומשפ' שיחיו - אלקנה

לעילוי נשמת

הר"ר **יוסף וולף** ז"ל ב"ר ברוך מנחם מנדל הי"ד
נלב"ע מוצאי יום הכיפורים תשס"ד **תנצב"ה**

הנוצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

נר ה'
נשמת
אדם

מן הגוף כשקולו מתרומם בחדווה באמירת שיר היחוד. בסיומו אמר במתיקות ובמתינות את ספר התהלים מתחילתו ועד סופו כשהוא עומד על מקומו.

השחר הפציע והש"ץ עדיין עומד לפני ה', ופותח בתפילת שחרית כאשר קולו לא נחלש במאומה. אין הוא מפסיק למנוחה אף כמלא נימה ותפילתו נשמעת כקול כינור ערב. הקהל החל לחשוב כי ודאי מלאך ממרומים הוא זה, הרי אז בהכח בן אנוש לעמוד זמן כה רב בתפילה כה מרוממת, ולהתפלל מכל נדרי ועד שחרית ללא הפסקה.

חלפה תפילת מוסף וגם תפילת מנחה ונעילה כבר תמו. אף אנשי העיירה החזקים ביותר כבר ישבו לנוח קמעה קודם תפילת ערבית, ונדמה לכל הקהל שהנה עוד רגע קט יצטרף אף הש"ץ המיוחד וישב מעט כדי לאגור כח. אולם האיש אינו זז ממקומו והוא ממשיך להתפלל לפני התיבה בשמחה. מבין צלילי תפילתו נשמעת אהבת ה' לעמו, והבשורה "לך אכל בשמחה לחמך ושטה בלב טוב יינך, כי כבר רצה האלקים את מעשיך" מתנגנת בחלל בית מקדש מעט. בשעה זו נמנו וגמרו כל בני העיירה "אין זה אדם אלא מלאך שלוח ממרומים", שהרי אין כח באדם להתפלל את כל תפילות יום הכיפורים ללא הפסקה, ואין ילוד אשה יכול לבצע את מה שראו עיניהם ב"מעת לעת" האחרון.

הגאון בעל ישועות יעקב שהיה נוכח בבית הכנסת סיפר כך: עם תום תפילת ערבית פנה הש"ץ המופלא אל הקהל בברכת "גוט יום טוב" וחותני ניגש אליו והזמין להבדלה בביתו. האורח הנכבד נענה להזמנה ואף אני הצטרפתי והלכתי לבית חותני כדי לראות כיצד ינהג ה"מלאך" אחר התענית.

גם את ההבדלה אמר האורח בהתלהבות אדירה, אך לאחר רגע קט נראה היה שכל הקסם מתפוגג. עם סיום ההבדלה לאחר שטעם מן היין, צנח על הכסא שעמד לידו ואמר: "איני חש בטוב, אנא הביאו משוהו כדי שאחזק את לבי".

הנוכחים מהרו להביא דבר מה לאכול וחשבו אל ליבם כי כעת מתברר שאינו מלאך. להפתעתם, האורח דחה בעדינות את הפירות והמגדנות שהובאו אליו, נשא את עיניו הטהורות ואמר: "כדי להשיב את רוחי חפץ אנכי בגמרא מסכת סוכה". משנתמלא מבוקשו החל ללמוד בחשק רב. "חפצתי לעקוב אחר ההתפתחויות מקרוב, והתחבאתי מתחת למיטה באותו חדר. אולם תדרמה נפלה עלי, ומשקפצתי בבוקר ראיתי שהאורח עומד לסיים את מסכת סוכה ומשסיימה פנה לתפילת שחרית".

או אז ידעת" סיים בעל ישועות יעקב, "כי אכן היה זה מלאך". היה זה הרבי **רבי לוי יצחק מברדיטשוב** ז"ע בעל קדושת לוי, בטרם יצא טיבו בעולם וזשמו עדיין לא התפרסם בקצווי ארץ.

סיפור זה סיפר האדמו"ר **מקלוזינבורג** זצוק"ל והוסיף: "מעשה זה קיבלתי איש מפי איש מבעל ישועות יעקב. ומה יש לנו ללמוד ממעשה זה? לא רק על גדולתו וקדושתו של הרבי מברדיטשוב, אלא יכולים אנו ללמוד, שעל אף שתפילותיו היו בוקעות רקיעים ונתעלה בתפילותיו ביום הקדוש, מכל מקום במוצאי יום הכיפורים הרגיש עצמו חלוש וזקוק ביותר ללמוד גמרא ותוספות. ליבו לא ניזון מתפילותיו בלבד, והיה חייב לחזק את לבו בלימוד התורה".

אכן, ממעשה זה אנו למדים שמשמעות "כי הם חיינו" פירושו כפשוטו, זהו המזון לחייו של יהודי. נשמתו של יהודי אינה יכולה להסתפק רק בקיום מצוות למזונה, ואף ביום שעסוק הוא בקיום מצוות חייב הוא ללמוד תורה כדי להחיות את נשמתו.

יתן השם שנזכה להחיות את נשמתנו בתורה ובמצוות ונזכה לטוב בעולם הזה ובעולם הבא.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בפורום זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פסק: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

מכל מקום, המוני בית ישראל אינם נוהגים כן, כפי שעולה מדברי ה"חזון איש" זצ"ל (ב"ק סי' י"א ד"ה "ואם"), שיש לחלק בין יורה החץ למדליק החנוכיה. שכן, כאשר אנו מבקשים לצרף כוונה למעשה כך, שעל ידי הכוונה יקבל המעשה גוון שונה, יש לוודא, כי ביצוע הכוונה אינו מוטל בספק, ואלמלא כן, אין ניתן לסמוך על כוונה זו. לפיכך, מאחר שמסיר התריס גורם להריגת אדם, אין להתייחס לכוונתו להסיר את התריס כאל כוונה שבוודאי תבוא לידי ביצוע, שהרי מעשה אסור הוא עושה, ושמא יתחרט מכוונתו הזדונית קודם שיבוא הדבר לכלל ביצוע. לא כן הם פני הדברים במעשים סתמיים, שכוונות זדון ורשע אינן עומדות מאחוריהם. לפיכך, ניתן לסמוך על כוונתו של מדליק הנרות לסגור את החלון מיד עם סיום ההדלקה, והדלקתו נחשבת כהדלקה ראויה ("ימי החנוכה" עמ' כ"ד).

נידון יפהפה זה אינו מסתיים בכך. הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, דן במקרה הפוך, בו אדם הדליק נרות חנוכה במקום שאין רוחות נושבות שם, אך בשעת ההדלקה הוא התכוון לכבות את הנרות מיד לאחר הדלקתם. ויש לדון, האם יש לצרף את כוונתו למעשה ובכך לפסול את הדלקתו, או שמא נלמד מסוגייתנו בה מבואר, כי אין מצרפים את מחשבת מסיר התריס למעשה יריית החץ. הגרש"ז אויערבאך זצ"ל התייחס להבדל שבין סוגייתנו לבין הדלקת נרות חנוכה מזווית אחרת, וכה חילוקו. ענישה על מעשה עבירה מתייחסת למעשה העבירה בלבד. העושה - נענש, ושאינו עושה - אינו נענש, ולפיכך, מעשה שאין בו ממש ללא הכוונה, אינו מעשה מפליל. לעומת זאת, המדליק נרות מתוך כוונה לכבותם, פוגם בעצם קיום מעשה המצווה, ולפיכך הדלקתו פסולה (קובץ המועדים חנוכה פורים עמ' פ"ו). [עיי"ש עוד שהסתפק, מה הדין אם לבסוף לא כיבה את הנרות והניח בצ"ע].

דף עז/ב זרק חץ ותריס בידו

מדוע אסור להדליק חשמל בשבת?

בשנת תרמ"ג הוקמו שתי תחנות הכוח המסחריות הראשונות בעולם לייצור חשמל, אחת בלונדון והשנייה בניו יורק, ופוסקי הזמן נדרשו להגדיר פעולה זו מבחינה הלכתית, כשלהכרעתם השלכות הלכתיות, רובן נוגעות לאיסורי שבת. הפוסקים כולם הכריעו, כי המדליק חשמל בשבת עובר על איסור מן התורה, ומעניין לעמוד על שורש הדברים ועל מקור קביעה זו, המתבססת גם על דברי סוגייתנו.

בסוגייתנו מבואר, כי אדם שהסיר תריס ממקומו וכתוצאה מכך המשיך במסלול מעופו חץ שנורה זמן קצר לפני כן לכיוון המחיצה, ופגע באדם שעמד מאחורי התריס והרגו, אינו נחשב כרוצח, אלא **כגורם** לרוצח. זאת, מאחר שהסרת מניעה אינה נחשבת כעשיית הפעולה עצמה.

עתה, הבה נבדוק את פעולת הדלקת אור החשמל, הניתנת לביצוע על ידי חיבור שני קצוות של חוטים, אשר באחד מהם זורם חשמל כל העת. מלאכה זו אסורה מדאורייתא, משום שהמדליק מצית בידיו את אור החשמל. אולם, לעיתים, שני קצוות החוטים מחוברים ביניהם, אלא שחומר מבודד המונח עליהם מונע את זרימת החשמל. במקרה זה הסתת המתג, אינה מחברת מאומה כי אם מסירה את החומר המבודד, ויהי אור.

כמובן, מסיט המתג לא יצר את החשמל, ולא דחף אותו, מעשהו מסתכם בהסרת הגורם שבעטיו הופרעה זרימת החשמל עד הנורה. האם אין מעשה זה דומה למסיר התריס ממסלול מעופו של החץ, שמבואר בסוגייתנו שאינו נחשב אלא "גרמא"? סברה זו הועלתה בפני הגאון רבי חיים עוזר גראדז'ינסקי זצ"ל (ש"ת "אחיעזר" ח"ג סי' ס'), אשר דחאה על הסף, תוך שציין כי לשם בירור נוסף של העניין הוא טרח לבית מלאכה של "עלעקטראטעכניק" - חשמלאי, משום שבעלי סברה זו לא השכילו לרדת לעומקה של סוגייתנו, כלהלן. בהמשך גמרתנו מבואר, כי הכופת את חבירו ופתח סכר מים והמים הסמוכים לסכר שטפו בשצף קצף והרגו את האדם הכפות, ופתח הסכר נחשב כרוצח. לכאורה, במה שונה דינו ממסיר התריס הפטור, שניהם פעלו להסרת מחסום? מבאר ה"ד רמה" כי שני מעשים אלו שונים זה מזה. שכן, המים הסמוכים לסכר נשענים עליו, וכל פעולה בסכר נחשבת כפעולה במים עצמם. לעומת זאת, החץ כלל אינו נוגע בתריס, ופעולה בתריס אינה נחשבת כפעולה בחץ. נמצאנו למדים, כי כאשר פעולת הסרת המניעה אינה מנותקת מהכח הפועל, היא נחשבת כסיוע במעשה ההפעלה. [ניתן לחדד הבדל זה על ידי שני המקרים הבאים. א. הסרת מחסום בטון ובעקבות כך משאית שהתדרדרה במורד לא נבלמה והרגה אדם. ב. הסרת המחסום לאחר שהמשאית כבר נעצרה על ידו, ורק מכח המחסום אין היא ממשיכה להתדרדר].

מעתה, מאחר שזרם החשמל נעצר כל העת בחומר המבודד המונע ממנו להמשיך ולזרום, הרי שהסרתו היא עיסוק ישיר ומיידי עם הזרם, ויש לדמות פעולה זו למסיר סכר מים, שזרימת המים הראשונים מיוחסת אליו, ואין להשוות פעולה זו למסיר תריס, אשר כלל אינו מתעסק עם החץ. כאמור, מאמר זה עוסק בגוון אחד בלבד של איסור הדלקת חשמל. אך נציין גם את פסק ההלכה הבסיסי של ה"חזון איש" זצ"ל (או"ח סי' נ' ס"ק ז'), כי מלבד איסור ההבערה, אדם היוצר מעגל חשמלי עובר על איסור "בונה".

דף עח/א טריפה

הגדרתו ההלכתית של אדם "טריפה"

אדם שלקה באחד מאבריו באופן בלתי הפיך שאינו ניתן לתיקון, אשר מחמתו אין הוא יכול לחיות מעל שנים עשר חודש, מוגדר כ"טריפה". בסוגייתנו מבואר, שההורג אדם "טריפה" אינו חייב מיתה

פנינים

דף עח/ב שהמקושש במיתה

בין מקושש העצים למגדף

חילוק מעניין אנו מוצאים בתורה בין מקושש העצים למגדף. במגדף נאמר (ויקרא כד/כג) "וירגמו אתו אבן", ואילו במקושש נאמר (במדבר טו/לו) "וירגמו אתו באבנים". הסביר רבי ישעיהו מושקט זצ"ל מפראג: חז"ל אומרים, שהמקושש לשם שמים נתכוון. לפיכך הוא נרגם באבנים רבות. תוך כוונת שונות של הרוגמים. היו שהטילו את האבנים בידיים רועדות ובלב דואב, לשם מצות ה'; כי ידעו את כוונתו של מקושש העצים. והיו גם אחרים שלא ידעו את כוונתו, והטילו אבנים עליו מתוך כוונה לרגום את הרשע. ואילו את המגדף, שהיה רשע אליבא דכולי עלמא, רגמו הכל בכוונה אחת בלבד. אבן אחת, כביכול, היתה זו... ("פרדס יוסף", פרשת אמור).

דף פ/ב מקושש הוראת שעה היתה

זהירות בכבוד צדיקים

אחד מחסידי רבי ישראל מרוזין זצ"ל נדמנן אצל רבי מאיר מפרמישלין זצ"ל, והיה מהרהר בדעתו, כי רבו גדולי יותר. הרגיש רבי מאיר במחשבתו ואמר לו: היודע אתה מדוע מקושש עצים התחייב במיתה? כי "עצים" פירושם צדיקים, כפי שדרשו חז"ל על הפסוק (במדבר יג/כ) "היש בה עץ", שהכוונה לצדיק המגן על אחרים. מקושש עצים הוא אחד שאומר זה צדיק גמור וזה אינו צדיק גמור. עונשו חמור מאד... ("סיפורי חסידים על התורה" פרשת שלח).

דף עח/א ארס נחש בין שיניו הוא עומד

נחש - שטן

בשם הגאון מוילנא זצ"ל מוסרים את הרמז הבא: כידוע, הנחש הקדמוני הוא השטן. ואכן, גם במילה "נחש" וגם במילה "שטן", האותיות החיצוניות הן 'שן' ומילים אלו נבדלות רק באותיותיהן הפנימיות, שהן ח' במילה 'נחש' וט' במילה 'שטן', וביחד 'חט'. **ארס נחש** - הוא החטא - בין שיניו הוא עומד, בין האותיות 'שן' שבמילים 'נחש' ו'שטן'... ("קול אליהו").

דף פא/א נידון בזיקה הראשונה שבאה עליו

עבירה גוררת עבירה

לדעת ר' יוסי, העובר על שתי עבירות שיש בכל

בבית דין, שנאמר (ויקרא כד/יז) "ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת", וה"טריפה" הרי נפשו חסרה. אולם, אין כל היתר להורגו, והעושה כן חייב מיתה בידי שמים, ולא זו בלבד, אלא שהכל מחוייבים בהצלת נפשו של אדם "טריפה", ואף מחללים עליו את השבת כדי להצילו ("מנחת חינוך" רצ"ו אות ט). עם זאת, לדעת ראשונים רבים, לגבי דינים מסויימים, כגון, פדיון הבן, אין נוהגים בו בכבוד אדם רגיל, ואין פודים אותו (רמב"ם הל' ביכורים פ' י"א הל' י"ז, ועיי' רש"י ב"ק י"א/ב ד"ה "בכור שנטרף" שחולק).

הלכות רבות, דינים מסועפים וכללים נרחבים יש לגבי הקביעה באלו מקרים נידון אדם או בהמה כטריפה, ובכך נעסוק בעזרת ה' בסוגיות העוסקות בנושאים אלו. במאמר זה פרוש על קצה המזלג מספר נידונים הלכתיים שהתעוררו כתוצאה מן ההגדרה העדינה שבה נתון אדם "טריפה", אשר מחד גיסא אינו "נפש", ומאידך גיסא עדיין הוא נחשב כבעל, כאח וכדומה.

הוצאת דם בשבת מאדם "טריפה": היו שסברו, כי אחר שקבעה התורה שההורג את אדם "טריפה" אינו נחשב כהורג "נפש", אף הפוצע אדם "טריפה" בשבת אינו חייב. שכן, הפוצע את חברו או את עצמו בשבת, חייב משום ש"הדם הוא הנפש", והוצאת הדם כמוה כהוצאת נשמה (א"ח ס"י ש"טז). אולם, מאחר שה"טריפה" אינו נפש, אף הוצאת דמו אינה נחשבת כהוצאת נשמה. אולם, רבינו ישעיהו דיטראני, בעל התוספות ר"ד חולק על כך וקובע, כי ה"טריפה" הרי הוא כאדם חי לכל דבר, אלא, שהתורה פטרה את ההורג, מאחר שממילא מיתתו קרובה, אך אין בכך כדי להפחית ממעמדו כאדם וכחי.

בשנת תרצ"ו פרצו פורעים לביתו של ר' אלתר אונגר הי"ד מצפת ורצחוהו נפש. גם על עולליו הקטנים לא חסו ופצעו פצעי מוות. אלא, שבתו הקטנה, אשר נורתה ונפצעה על ידי כדור שנקב את ריאתה, נפטרה מפצעיה יום לאחר מכן.

בן "טריפה" פוטר מיבום? עוד טרם פטירתה, מצבה הוגדר כ"טריפה", ולפיכך, התעוררה השאלה, אם אמה חייבת ביבום. כלומר, האם אדם שנפטר והותיר אחריו בן "טריפה", נחשב כמי שלא הותיר אחריו זרע ואשתו חייבת ביבום (עיי' "גינת וורדים" אה"ע כלל ב' סי' ד', "חקרי לב" אה"ע סי' י"א). להלכה, הכריעו הפוסקים שאשתו פטורה מייבום, תוך שהם מסתמכים על קביעת התוס' ר"ד הנזכר לעיל וראשונים נוספים, שקבעו כי ה"טריפה" הרי הוא כחי לכל דבר (עיי' שו"ת "אחיעזר" ח"ג סי' לג אות ג' ובשו"ת "בית יצחק" ח"ב סי' צ"ט).

ונסיים בחידוש מעניין של בעל "פתיח הדביר" (סי' רי"ט אות ג'), אשר לדעתו חולה "טריפה" שהתאושש ממחלה מסוכנת, אף שאין הוא יכול להאריך חיים, רשאי הוא לברך ברכת "הגומל" בשם ומלכות בגין התאוששותו, שהרי קעת חי הוא, אלא שראוי להחמיר ולברך ללא שם ומלכות. הגאון רבי אליעזר יהודה ולנדנברג זצ"ל (שו"ת "ציץ אליעזר" ח"י סי' כ"ה), העוסק בהרחבה בדיני ה"טריפה" מצייין, כי כאשר אדם סבור שהבריאה והתאושש לחלוטין, אין להורות לו להחמיר ולהמנע מברכת הגומל בשם ומלכות (עיי"ש).

דף עח/ב מקושש בר קטלא הוא

בחורי ישראל שגוייסו בכפיה לצבא הרוסי

רבינו שמואל אליעזר איידלס - המהרש"א, נודע בחיבורו המפורסם על הש"ס, אשר חלקו עוסק בביאור דברי הגמרא ומפרשיה וחלקו האחר - בחידושי אגדות. והנה, חידוש הלכתי מרעיש עולה דווקא מתוך חידושי לאגדות הש"ס (ב"ב ק"ט א).

בסוגייתנו מבואר, כי משה רבינו ידע שיש להמית את מקושש העצים, אלא שלא ידע באיזו מיתה מארבע מיתות בית דין הוא התחייב. יהונתן בן עוזיאל בתרגומו (במדבר טו/לב) וכן בעלי התוספות (ב"ב ק"ט ב/ד"ה "אפילו") מציינים בשם המדרש, כי המקושש עשה כן לשם שמים, מתוך כוונה שיתפסוהו וידונו אותו ועל ידי כך ילמדו בני ישראל באיזו מיתה מתחייב מחלל שבת במזיד. על כך מוסיף המהרש"א, כי מתוך שהמקושש עשה את מעשהו לשם שמים, נחשב מעשה זה כ"מלאכה שאינה צריכה לגופה". היינו, בשבת אין חייבים על עשיית מלאכה, אלא אם כן עושה המלאכה זקוק לה [ואע"פ כן המקושש התחייב מיתה, משום ש"דברים שבלב אינם דברים", והעדים שהתרו בו על מעשהו לא ידעו על מחשבתו]. הדוגמא הרווחת להגדרה זו היא של אדם, אשר חפר בור משום שהיה זקוק לעפר שהוציא ממנו. מלאכה זו של חפירת הבור, נחשבת כמלאכה שאין צורך בגופה - היינו, לחופר אין צורך בבור עצמו.

על נקל ניתן להבחין בחידושו העצום של המהרש"א, שכן, קיים הבדל ברור בין חופר הבור לצורך החול, לבין המקושש. חופר הבור, כלל אינו זקוק למלאכה אותה הוא עושה, היינו - לחפירה, אלא לעפר היוצא ממנה. קיימת איפוא, **תכלית מעשית** נוספת לחפירת הבור - העפר, ולפיכך, הרי זו "מלאכה" - חפירת בור, "שאינה צריכה לגופה" - להיווצרות הבור, אלא לעפר. לעומת זאת, כאשר המלאכה נעשית לתכליתה - קישוש העצים, אין **בכוונה** הנוספת לעשיית המלאכה כדי להחשיבה כ"מלאכה שאינה צריכה לגופה", שכן, אין כל תכלית מעשית למלאכה זו מלבד לעצם עשייתה. ואכן, בעל "מרכבת המשנה" (הל' שבת פ"א) חולק על חידושו זה של המהרש"א.

יהודי שנכרי כפה עליו לעשות מלאכה בשבת: מכל מקום, זו דעת המהרש"א, ולדבריו קדם המהר"ק (סי' קל"ז) שכתב, כי יהודי שכופין עליו לעשות מלאכה בשבת, והוא אינו עושה אותה אלא כדי להנצל מנוגשיו, אינו נחשב אלא כעושה "מלאכה שאינה צריכה לגופה", שהרי מטרת מלאכתו היא ההצלה מידי הנכרי ולא המלאכה עצמה (עיי' "חוות יאיר" סי' קפ"ב, "חלקת יואב" א"ח סי' י').

לעילוי נשמת

הר"ר **נחמן זרלביץ** ז"ל

ב"ר אלימלך הלוי ז"ל נלב"ע י"ב בתשרי תשס"ד

תנצבה

הנוצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **נורה נאורה** ע"ה

ב"ר נורברט ז"ל

נלב"ע י"ב תשרי תשע"ג

תנצבה

לעילוי נשמת

הר"ר **ישראל צבי הפסקה** ז"ל

ב"ר רפאל ז"ל נלב"ע י"ד בתשרי תשל"ג

וזוג' מרת **בלה** ע"ה

ב"ר נתן נטע ז"ל נלב"ע כ"ה בתשרי תרפ"ט

תנצבה

הנוצח ע"י בני המשפחה שיחיו

בספר "מחנה ישראל" (סי' ל"א), שכתב רבינו ה"חפץ חיים" זצ"ל עבור בחורי ישראל שגויסו בכפיה לצבאות הנוכרים, הוא מציין, כי חידושו זה של המהרש"א יש בו משום הקלה לאנשי הצבא שנאנסים על ידי מפקדיהם הנוכרים לעשות מלאכה בשבת, שהרי אינם עושים את המלאכה משום שהם זקוקים לה, אלא מאימת נוגשיהם.

דף פב/א שאין נכנסין בכלי זיין לבית המדרש

סכין ואקדח בבית הכנסת

ה"שולחן ערוך" פוסק (או"ח סי' קנ"א סעי' ו'): "מותר ליכנס בבית הכנסת במקלו... ויש אוסרים ליכנס בו בסכין ארוך או בראש מגולה". מה המקור לכך שאין להכנס עם סכין לבית הכנסת, ומדוע דווקא סכין ארוך? האם יש קשר בין איסור כניסה בגילוי ראש שמוסיף ה"שולחן ערוך" מיד לאחר מכן? והאם מותר להכנס לבית כנסת עם אקדח? על כך במאמר שלפנינו.

כמקור להלכה זו מציין ה"בית יוסף" (שם) את ה"אורחות חיים" הכותב, שהתפילה מאריכה ימיו של אדם והסכין מקצר, ומשום כך אין להכנס בסכין לבית הכנסת. אולם, בעל "יפה ללב" (שם אות ט') מציין כמקור להלכה זו את דברי גמרתנו בה מבואר, "שאיין נכנסין בכלי זיין לבית המדרש". המהר"ץ חיות (בסוגייתנו) אכן תמה, מדוע לא ציטט ה"בית יוסף" את גמרתנו כמקור להלכה זו. אלא שהגר"ח פלאג"י ("רוח חיים" שם) דוחה תמיהה זו, משום שקדושת בית המדרש [שבו לומדים] מרובה יותר מקדושת בית הכנסת [שבו מתפללים], ולפיכך, אין ללמוד מסוגייתנו העוסקת בבית המדרש, לעניין בית הכנסת.

ההבדל בין סכין ארוך לסכין קצר: עתה, כאשר נבוא לברר מדוע ה"שולחן ערוך" מציין, כי אסור ליכנס בבית הכנסת ב"סכין ארוך" דווקא, נמצא, כי הדבר תלוי במקור האיסור. לדעת הסוברים שהאיסור נלמד מסוגייתנו, הרי בגמרתנו מבואר שאין להכנס בכלי זיין לבית המדרש, ולפיכך, נאסרה הכניסה בסכין ארוך, הדומה לרומח, אך לא בסכין קטן, שאינו דומה לכלי נשק ("יפה ללב" שם). אולם, אם המקור לאיסור הכניסה בסכין לבית הכנסת הוא משום שהסכין מקצר את ימיו של האדם, יש להבין, מדוע יש הבדל בין סכין קטן לסכין גדול. בשאלה זו עוסק ה"ז" המבאר (שם ס"ק ב'), כי חכמים מנעו כניסה לבית הכנסת בסכין גדול בלבד, משום שהוא אינו שימושי כל כך, אך הם לא אסרו את הכניסה לבית הכנסת בסכין קצר, משום שבני אדם משתמשים בו הרבה וטרחת היא עבורם להלך בלעדיו.

סכין שחייב בכיסו ראש: דיון מעניין קיים בפוסקים לגבי המשך דברי ה"שולחן ערוך": "ויש אוסרים ליכנס בו בסכין ארוך או בראש מגולה". מה עניין זה לזה? מתוך משא ומתן בין הפוסקים (עיי' אליה רבה או"ח שם ס"ק ו' ו"ברכי יוסף" שם ס"ק ט') מבאר בעל ה"ערוך השולחן" (סעי' י') כי כוונת ה"שולחן ערוך" היא שאין להכנס לבית הכנסת בסכין אשר ראשו מגולה... ויש לגרוס ב"שולחן ערוך" ויש אוסרים להכנס בו בסכין ארוך ובראש מגולה". בעל "ערוך השולחן" מוסיף ומציין, כי משום כך ציין ה"שולחן ערוך" "סכין ארוך", מאחר שסכין קצר ניתן להטמין בבגדים. היתר זה, להכניס סכין מכוסה לבית הכנסת, מופיע בפוסקים נוספים (עיי' "יד אהרן", "מור וקציעה", וכן ב"משנה ברורה" ס"ק כ"ב).

האם מותר להכנס לבית הכנסת באקדח, שהוא כלי נשק, ומקצר חיים? הגאון רבי אליעזר יהודה וולדנברג זצ"ל דן בנושא זה ומעלה סברה יפה, שאקדח שאינו טעון אינו נחשב כמקצר חיים שהרי הוא נטול כדורים. לפיכך, במקרים מסויימים ובנסיבות מיוחדות ניתן לשקול שימוש בסברה זו, כדי להתיר כניסה לבית הכנסת באופן זה. אולם, מן הראוי להמנע מכך ("שו"ת" "ציץ אליעזר" סי' י"ח עיי"ש).

לסיום נציין, כי אף שה"שולחן ערוך" עוסק בכניסה בסכין ארוך לבית הכנסת, לכאורה, גם אין להתפלל עם כלי נשק אף ביחידות ושלא בבית הכנסת, שהרי, התפילה מאריכה את ימיו של אדם והסכין מקצרת אותם (עיי' "מטה יהודה" או"ח שם). בנוסף לכך, מציין בעל "כף החיים" (סי' צ"א ס"ק כ"ט בשם "חסד לאלפים") שיש להמנע מכך גם על פי הקבלה.

אחת מהן לחיבו מיתה בידי אדם, נידון במיתה המתחייבת מן העבירה הראשונה עליה עבר. ביאר רבי דוד שלמה אייבשיץ מלונטשיץ, בעל ה"לבושי שרד", על דרך הדרש:
חז"ל לימדונו, שעבירה גוררת עבירה. נמצא, אם כן, שעל השניה כבר יש עליו לימוד זכות. אין, איפוא, להענישו, אלא על העבירה הראשונה, שהיא שורש הכל... ("ערבי נחל", פרשת נח).

דף פב/ב על אלו יפלו כ"ד אלף מישראל

טענתו של פינחס

פירש המהר"ט:
טענתו של פינחס היתה, כי אם על מעשהו של הרשע נפלו כ"ד אלף מישראל, ודאי שבעקבות מעשהו הטוב של פינחס, תעצר המגפה לכל הפחות ("צפנת פענח").

חוויה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר בכל יום משנה אחת הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינוך! חייג עכשיו: *3029
או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il

צעילוי נשמת

מרת טובע חוה קנופף ע"ה
ב"ר חנוך העניך ז"ל
נלב"ע י"א בתשרי תשנ"ט
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר יקותיאל יהודה ג'ייקובס ז"ל
ב"ר מנשה הי"ד
נלב"ע ט"ז בתשרי תשס"ו
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

הרה"ג ר' הלל מדליה ז"ל
ב"ר שמריהו יהודה לייב ז"ל
נלב"ע י' בתשרי תשל"ח
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר אברהם אביש פירר ז"ל ב"ר משה מנחם ז"ל נלב"ע י"ד בתשרי תשס"א ומרת **עדינה טובה** ע"ה ב"ר יעקב צבי הכהן ז"ל נלב"ע י"ג באלול תשס"ה **תנצב"ה**
הונצחו ע"י המשפחה שיחיו